

Sosiaaliset suhteet ja eriarvoisuuden tutkimus

Serge Paugam: *Le lien social*.
Pariisi: PUF, 2008, 127 s.
ISBN 978-2-130-57830-7

Le lien social, sosiaalinen side, kuuluu ranskalaisen sosiologian avainkäsitteisiin ja sisältää, maan tapaan, kaksoismerkityksen. Kun sosiologi pu-reutuu siteeseen yksikkömuo-dossa, analyysin kohteena on makrotasoinen yhteiskunnan eheys, sen integraatio. Moni-kossa laskeudutaan lähem-mäs käytäntöjen analyysia ja tarkastellaan sitä suhteiden monimuotoista kudelmaa, josta yhteiskunnan voidaan ajatella muodostuvan. Serge Paugamin *Le lien social* (2008, jatkossa LS) avaa juuri tätä kak-soismerkitystä. Teoksessa ana-lysoidaan yhteiskunnallisen integraation käsitettä ja tilaa niiden sosiaalisten suhteiden näkökulmasta, joiden välityk-sellä yhteiskunnallista eheyttä

– mutta myös eriarvoisuutta – tuotetaan.

Sosiaalisen siteen murtuminen on perinteinen huolenaihe ranskalaisessa yhteiskuntakes-kustelussa. Suomalaisen luki-jan ei kuitenkaan tarvitse olla erityisen kiinnostunut kyseisen yhteiskunnan tilasta halutak-seen perehtyä Paugamin yleis-tajuiseen ja tiiviseen teokseen. LS:ssä esitetty tapa jäsentää integraation tematiikkaa ni-mittäin tarjoaa käsitteellisiä työkaluja, jotka uskoaksemme soveltuvat myös suomalaisen yhteiskunnan analyysiin.

Paugam on Ranskan johtavia empiirisen sosiologian nykyte-kijöitä ja on keskittynyt tuotan-nossaan erityisesti sosiaalisen eriarvoisuuden, työttömyyden, köyhyyden ja sosiaalisten si-teiden tutkimukseen. Yleisesti ottaen voidaan ajatella, että Paugam sijoittuu – ainakin suomalaisittain ajatellen – jon-nekin sosiologian ja sosiaali-politiikan yhteiselle alueelle. Robert Castelin tavoin Paugam

tarkastelee syrjäytymistä moni-ulotteisena prosessina. Castelin tulkitsessa syrjäytymistä irtaantu-misena (*désaffiliation*) työmark-kinoiden ja läheissuhteiden ta-kaamasta suojatusta asemasta, Paugam ottaa tarkasteluun li-säksi kansalaisuuden perusteel-la jäsenyvän integraation sekä erittelee sosiaalisten siteiden ominaisuuksia ja keskinäisiä suhteita järjestelmällisesti.

LS:n kaksi ensimmäistä lukua kuvaavat sosiaalisen integraa-tion tutkimuksen peruspilareita (Émile Durkheim, Ferdinand Tönnies, Max Weber, Norbert Elias) sekä yhteiskunnallista muutosta, joka hyvinvointi-valtion kehittymisen myötä on vähentänyt yksilön välittömän lähipiirin tarjoaman turvan suhteellista merkitystä. Yh-teiskunnallista integraatiota ja syrjäytymistä tuottavia me-kanismeja tarkasteltassa on Paugamin mukaan pidettävä mielessä ilmiöiden moniulot-teisuus. Niinpä sosiaalisen si-teenkin sijasta on syytä puhua sosiaalisista siteistä. Nojaten

Simmelin ja Elias ajatuksiin sosiaalisten siteiden yksilöllisyydestä ja dynaamisuudesta Paugam jaottelee siteet neljään kategoriaan: sukulaisuussiteet, valinnaissiteet, työmarkkina-asemaan perustuvat ja kansalaisuuteen perustuvat siteet. Sosialisointia edessä eri elämänaalueilla yksilö punoutuu ja punoo itsensä kiinni yhteiskuntaan näiden erilaisten siteiden välityksellä. Valinnaissiteet viittaavat sellaisiin sosiaalisiin suhteisiin, jotka ovat yksilön valittavissa: puolison, ystävät ja yhdistystuttavat voi ainakin periaatteessa valita, toisin kuin suvun, jota ohjaa polveutumisen logiikka. Näiden lähisuhteiden lisäksi sosiaaliset siteet muotoutuvat työelämän alueella ja kansalaisuusstatuksen mukaan. Työelämäintegraation käsitteilyssä Paugam lähtee liikkeelle Durkheimin solidaarisuusajattelusta, joten tämän sidetypin nimi on luontevasti ”orgaaninen side”. Kansalaisuusside taas viittaa niihin muodollisiin oikeuksiin ja velvollisuuksiin, jotka status tuo mukanaan.

Tällainen typologia ei ole sinällään vielä erityisen kiinnostava saati omaperäinen. LS:n pääajatus onkin siteiden merkityksen muotoilussa, joka ikään kuin pyrkii risteyttämään *homo economicuksen* ja *homo sociologicuksen*. Paugam määrittelee sosiaalisen siteen olevan suhde, joka toimii yksilölle turvan ja

tunnustuksen lähteenä. Yksilö hakee sosiaalisista siteistään *turvaa* eli resursseja ja voimavaroja elämän erilaisten riskien varalle. Yksilön ekonomistisen aspektin – eli elinolojen ja aineellisten tarpeiden – kannalta hyvinvointivaltion muodossa kehittynyt valtiojohtoinen turvajärjestelmä muutti ratkaisevasti sosiaalisten suhteiden kudelmaa vapauttamalla, ainakin osin, yksilön lähisiteidensä välittömästä otteesta. Kansalaisuusside ja työmarkkina-asema vahvistuivat siis turvan lähteinä.

Paugamin yksilö ei kuitenkaan ole pelkästään oman edun turvaaja. Siteillä on myös toinen tehtävä, sillä ne ovat jossakin mielessä yksilön moraalisen ja emotionaalisen olemassaolon edellytys. Yksilö, ainakin sellaisena kuin hänet hegeliläisessä ajatteluperinteessä tunnetaan, tarvitsee toisten *tunnustusta*. Turvan tematiikkaa Paugam luonnehtii kysymyksellä ”kenen tai minkä varaan voin laskea?”, kun taas tunnustus liittyy kysymykseen ”kenelle olen tärkeä, kenelle merkitsen?” Kuten arvata saattaa, tunnustuksen osalta Paugam tukeutuu paitsi Meadiin ja Elias ajatukseen emotionaalisesta valenssista, myös kriittisen teorian kolmannen polven tiennäyttäjään, Axel Honnethiin.

Teoksen kaksi viimeistä lukua antavat mainion kuvan tämän

analyttisen kehikon käytettyyydestä nyky-yhteiskuntaa ja eriarvoisuutta tutkittaessa: kuinka esimerkiksi työttömyyden myötä tapahtunut orgaanisen siteen murtuma heijastuu valinnaissiteiden asetelmaan (puoliso, ystävät) tai polveutumissiteisiin (lapset)? Samankaltaisen asetelman varaan rakentuu esimerkiksi keskeinen osa Matti Kortteisen ja Hannu Tuomikosken *Työtön*-tutkimuksesta. Tämä esimerkki havainnollistaa Paugamin typologian keskeistä ansiota eli sitä, että se ohjaa kiinnittämään huomiota sosiaalisen integraation dynamiikkaan eli eri sidetyyppien välisiin suhteisiin: perheen tukiessa työtöntä on kysymys kompensatiotyyllisestä siteiden järjestymisestä, mutta myös noidankehiä voi syntyä, kun integraatiokudelman yhden säikeen katkeaminen johtaa lopulta syvenevään irtaantumiseen.

Sosiaaliset siteet ovat siis sekä kiinnittymisen että eriarvoisuuden kanava. Toisaalta ne tuovat turvaa ja tunnustusta, toisaalta niiden puuttuminen, murtuminen ja heikkous altistavat yksilön heikolle yhteiskunnalliselle asemalle ja viime kädessä syrjäytymiselle. Paugamin teoriaan sisältyikin implisiittisesti ajatus siitä, että yksilö on sitä suojatummassa ja etuoikeutetummassa asemassa mitä useammat ja monimuo-

toisemmat siteet kiinnittävät hänet toisiin ihmisiin ja yhteiskunnallisiin instituutioihin.

LS:n keskeinen oivallus, turvan ja tunnustuksen rinnakkaisuus, välttää ekonomismin ja toisaalta myös honnethlaiseen tunnustusajatteluun joskus liitetävän yksipuolisuuden. Lisäksi kategorinen lähestymistapa jättää aidosti tilaa menetelmävalinnoille, mikä ei ole ihme, sillä Paugamin tutkimushankkeet ovat olleet metodologisesti monipuolisia. Kategoriavetoisuus voidaan toki nähdä puutteenaakin, näkökulmasta riippuen. Paugam on aloittanut syrjäytymisen ja huono-osaisuuden tutkimuksen etnografina pikkukaupungissa ja siirtyessään kohti sosiaalisten suhteiden mallintamista ja kansainvälistä vertailua tarttunut yhä hana-kammin määrällisiin menetelmiin. Jos tutkimushankkeessa halutaan jättää tilaa yleisyyksien laskennalle, ei ole oikeastaan vaihtoehtoja: laskennan kategoriat on lyötävä lukkoon, jotta saadaan kyselylomake valmiiksi. Toisaalta ilman alun perin antikategorista otetta syrjäytymisen tutkimus tuskin olisi johtanut yhtä toimivan analyytisen kehikon syntyyn.

Joissakin avainkohdissa lukijalle jää vaikutelma, että Paugam ei ole loppuun saakka johdonmukainen. Vaikka LS sisältää useita mainintoja vastavuoroi-

suuden tematiikasta, jää sosiaalisten siteiden analyysistä hieman resurssivetoinen maku, jota tosin selittänee Paugamin sosiaalipoliittinen lähtestymistapa. Yksilöä tarkastellaan korostuneesti *saajana*: mitä yksilö saa siteidensä välityksellä yhtäältä turvan ja toisaalta tunnustuksen muodossa. Näiltä osin kontribuution korostaminen olisi tervetullutta, olemmehan myös toistemme turvaajia, niin läheisten kuin hyvinvointivaltionkin piirissä. Emme myöskään ole pelkästään tunnustuksen saajia, vaan vastavasti myös jaamme sosiaalista arvoa eteenpäin. Sosiaalisten siteiden tutkimuksen toivoisikin tarttuvan kontribuution ja toimijuuden haasteisiin.

**Linda Haapajärvi &
Teemu Kempainen**